

RECAÎZADE MAHMUT EKREM
BÜTÜN ESERLERİ-4

PİYESLER

AFİFE ANJELİK

ATALA

VUSLAT

HAVADA ÇARPIŞAN SESLER

ÇOK BİLEN ÇOK YANILIR

HAZIRLAYANLAR

HAKAN SAZYEK

ESRA SAZYEK - BETÜL SOLMAZ

KOCAELİ-2020

Umuttepe Yayın No: 329

Edebiyat Dizisi: 15

RECAİZADE MAHMUT EKREM BÜTÜN ESERLERİ-4

Hakan SAZYEK - Esra SAZYEK - Betül SOLMAZ

1. Basım: Haziran 2020

ISBN: 978-605-7858-29-0

© Umuttepe Yayınları Bu kitabın her türlü yayın hakkı Umuttepe Yayınları'na aittir. Yayın evinin yazılı izni olmadan, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Yayın Yönetmeni: Mustafa Bulut

Sayfa Tasarımı: Bilge Yaman

Kapak Tasarımı: Bilge Yaman

Baskı-Cilt: Yazın Basın Yayın Matbaacılık Trz. Tic. Ltd. Şti.

Çevre Sanayi Sitesi B Blok No: 38-40-42-44

İkitelli-Başakşehir-İstanbul Tel: 0 212 565 01 22 Sertifika No: 12028

Umuttepe Yayınları

Kadıköy Mahallesi Ziya Gökalp Cad. No: 56/A

İzmit-Kocaeli

Tel: (0262) 325 03 24

Fax: (0262) 323 18 58

Şube: Umuttepe Kitabevi

Tel: (0262) 359 10 60

www.umuttepeyayinlari.com

e-posta: bilgi@umuttepeyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	5
AFİFE ANJELİK.....	9
ATALA	33
VUSLAT.....	85
HAVADA ÇARPIŞAN SESLER	145
ÇOK BİLEN ÇOK YANILIR(ELYAZMASI METİN).....	153
ÇOK BİLEN ÇOK YANILIR (BASILI METİN).....	229

SUNUŞ

Recaîzade Mahmut Ekrem'in "Bütün Eserleri"nin dördüncü cildi, onun piyeslerini içeriyor. Edebî hayatında şiirin ardından en çok eser verdiği tür tiyatro olan Recaîzade Ekrem'in dört piyesi vardır. Bunlar *Afife Anjelik* (1870), *Atala* (1873), *Vuslat* (1874) ve *Çok Bilen Çok Yanılır* (1916) adlarını taşıyor. *Afife Anjelik*'in yayım tarihi, Recaîzade Ekrem'in edebî faaliyete tiyatro ile başladığını göstermektedir. Dolayısıyla, kronolojik bakımdan şiirden daha önce olsa da, onun kurmaca külliyatındaki niceliksel öncelik şiire aittir. Üstelik, o, birkaç yıl içinde yazıp yayımladığı oyunlarının ardından yönünü şiire çevirecek ve o türdeki eserleriyle ün kazanacaktır. Hazırladığımız külliyatın düzenlemesini yaparken tiyatroyu bu gerekçeyle dördüncü cilde bırakmayı tercih ettik.

Afife Anjelik'in kaynağı, dilimize de *Tercüme-i Hikâye-i Jeneviev* (1868) adıyla çevrilmiş olan mitik bir metindir. *Atala* da Chateaubriand'ın aynı adlı romanının teatral uyarlamasıdır. Recaîzade Ekrem bu romanı önce Türkçeye çevirmiş (1871), iki yıl sonra da *Atala yahut Amerika Vahşileri* adıyla piyese dönüştürmüştür. İlk oyun saray ortamında, ikincisi ise egzotik bir doğal fonda geçen olayları kapsamaktadır. 1874'te yazılıp basılan *Vuslat yahut Süreksiz Sevinç*, 19. yüzyıl edebiyatımızın çokça işlenen bir konusunu, köleliği işler. Dolayısıyla, Recaîzade Ekrem, üçüncü oyunuyla yerli bir eser ortaya koymuş olur. Üstad son piyesi *Çok Bilen Çok Yanılır*'ı da aynı yıl yazmış; ama yayımlamamıştır. Konusunu doğulu bir hikâyeden, "Musullu Fazlullah Hikâyesi"nden alan ve görücü usulü evlilik, devlet memurlarınca yapılan yolsuzluklar gibi meseleleri eleştirel bir tutumla işleyen eser, Recaîzade'nin komedi tarzındaki tek piyesidir.

Recaîzade Ekrem'in piyeslerini kaynakları açısından iki gruba ayırmak mümkündür. İlk iki oyunu, batılı; son ikisi ise yerli özellikler taşır. Belki ikinci grubu da kendi içinde ayırabiliriz; çünkü, *Vuslat*, bütünüyle İstanbul merkezliken, *Çok Bilen Çok Yanılır*, daha doğudan, ortadoğu coğrafyasında temel bulmuş *Binbir Gündüz Hikâyeleri*'nden güçlü esintiler taşımaktadır. Bu ayrıştırmadan, Recaîzade Ekrem'in, tiyatro türündeki eserlerinde yabancı/batı kökenli bir beslenmeden yerli/ doğulu bir temele yöneldiğini belirtmek mümkündür. Yerele dönüş, tiyatrolarının diline de yansımıştır. Yazar, birkaç

yıl içinde art arda kaleme aldığı bu oyunlarda giderek sadeleşen ve hatta halk ağzına yakınlaşan bir dil kullanmıştır. Bu noktada aykırı bir durumun varlığı dikkat çekiyor. Piyes yazarı Ekrem, batılı metinlerden doğulu kaynaklara dönerken; şair Ekrem ise yerli, doğulu bir noktadan batılı bir estetik/ poetik anlayışa ulaşmıştır. Piyes yazarı Recaîzade Ekrem, 1870 yılında ilk oyununu tamamen yabancı bir kurmaca ortamda örerken aynı sırada yazdığı şiirleri sadece bir yıl sonra, *Nağme-i Seher* adlı ilk kitabında, tam bir Divan şairi edasıyla “tedvin” edecektir.

Yukarıda Recaîzade Ekrem’in *Çok Bilen Çok Yanılır*’ı sağlığında bastırma-
dığını belirtmiştik. Ercüment Ekrem, bu piyesi, babasının ölümünden iki yıl
sonra yayımlar. Uzun yıllar bu yayım, eserin özgün metni olarak bilinmiştir.
Eser, 1941’de Mustafa Nihat Özön tarafından Latin harflerine bu metin üzerin-
den çevrilmiş, izleyen yıllarda da yeni baskılara ulaşmıştır. Ancak, değerli ho-
cam Prof.Dr.İsmail Parlatır, doktora çalışmaları sırasında, Recaizade Ekrem’in
ailesindeki evrakı arasından çıkan bir defterde piyesin onun eliyle yazılı met-
nini bulmuş ve bu metni Latinize ederek 1983 yılında yayımlamıştır. Böylece,
piyes asıl özgün metniyle -yaklaşık yüzon yıl sonrasının da olsa- okuruyla
buluşmuştur.

İki metin arasında oldukça büyük farklılıklar bulunuyor. Bu derin fark,
baştaki önsözden sözcüklere ve cümlelere, kişi adlarından sahne sayısına
kadar yayılmış durumdadır. Bunları ilkin dipnotlarda vermeyi düşündük. Ne
var ki, çok sayıda ve uzun uzun dipnot vermenin hem görsel hem de yöntemsel
açıdan sıkıntı yaratacağını dikkate alarak piyesin iki metnini de arka arkaya
vermeyi uygun bulduk. Önce elyazması metni, ardından basılı metni verdik.

Recîzade Ekrem’in piyesleri, içinde benim de bulunduğum bir ekip ta-
rafından hazırlanan ve sadece kurmaca eserlerle sınırlı kalan ilk külliyatın
içinde de yer bularak yayımlanmıştı (*Bütün Eserleri*, C.1, haz. İsmail Parlatır,
Nurullah Çetin, Hakan Sazyek, MEB Yayınları, İstanbul, 1997). Yeni külliyatı
hazırlarken bizzat özgün metinleri temel aldığımızı belirtmek isteriz. Bu bağ-
lamda ilk külliyatla da karşılaştırma yaparak kimi eksiklikleri ve birkaç yanlış
okumayı da giderme imkânı bulduk.

Recaîzade Ekrem’in, şiir kitaplarındaki görsellik titizliğini oyunlarında
bulmak güç. Bunda onların basıldığı onyılın teknik imkânlarının büyük rolü
olsa gerek. Dolayısıyla, bir sonraki onyılıda biraz daha yetkinleşen basım ge-
reçlerinin söz gelimi *Zemzemelere* nasıl yansıdığını biliyoruz. Oysa piyesleri
sıradan bir mizanpajla ve değişik sayfa düzeniyle basılmış. Biz de onların ilk

basımlarındaki özgün biçim özelliklerini koruduk. Bir başka deyişle, oyunlar arasında sayfa düzeni bakımından farklılık olması, özgün metinlerin sayfa düzenine sadık kalma tutumumuzdan kaynaklanmaktadır. Ancak, metinlerdeki imlâ işaretleri üzerinde az da olsa tasarrufta bulunmak zorunda kaldık.

Önceki “Sunuş”larda da belirttiğimiz üzere, yukarıda anılan dört piyes üzerine burada tahlilî ya da dönemsel bir bilgi vermeye gerek duymuyoruz. Söz konusu eserlerin oldukça geniş ve ayrıntılı incelemesi için değerli hocam Dr. İsmail Parlatır’ın *Recaî-zade Mahmut Ekrem Hayatı-Eserleri-Sanatı* (DTCF Yayınları, 1983; AKM Yayınları, 1995) ve *Çok Bilen Çok Yanılır* (DTCF Yayınları, 1983, s.V-XV) adlı çalışmalarına bakılabilir.

Külliyatın bu cildinde, ilk kez Latin harfleriyle buluşan bir eser de bulunuyor. “Havada Çarpışan Sesler yahut Sahnesiz Bir Temaşa” başlıklı metin, oldukça kısa hacmine rağmen yazarın beşinci bir piyesi olarak değerlendirilebilir. Şimdiye kadar Recaîzade Ekrem’den söz eden hiçbir çalışmada adı geçmemiş olan piyes, *Donanma* dergisinin Haziran 1910 tarihli dördüncü sayısında yayımlanmıştır. Yazar, bu minik oyununu, 1910 yılında Osmanlı ordusunun deniz kuvvetlerini güçlendirmek amacıyla açılan maddi yardım kampanyasında toplanan miktarın beklenenin çok altında kalması üzerine kaleme alır. Özellikle varlıklı insanların kampanyaya yeterince katkıda bulunmadığı kanısında olan Recaîzade Ekrem, piyesini bu düşünce üzerine kurar. Vatan sevgisi, lüzumu halinde, sahip olunan bütün kişisel maddi imkânları tereddüt etmeksizin feda etmeyi bile gerektirmektedir. Oyun, bu temel yönüyle sosyoekonomik değerlendirmelere de açıktır.

“Havada Çarpışan Sesler yahut Sahnesiz Bir Temaşa”nın üç kişilik bir figüratif kadrosu var. Bunlar “Bir Osmanlı Yüreği”, “Vatan-ı Müşterek” ve “Hatif-i Gayb” adlı üç “ses”tir. Recaîzade Ekrem onları “birinci ses”, “ikinci ses” ve “üçüncü ses” olarak nitelendirmiş. Figürlerin adlarından da anlaşılacağı üzere bu üç sestten birincisi Osmanlı vatanseverlerini, ikincisi vatani, üçüncüsü de ortak vicdanı simgelemektedir. Oyun bu bakımdan metaforik bir yapıya sahiptir. Ayrıca, “üçüncü ses” olan “hâtif-i gayb”ın, toplumsal vicdanı simgelemenin yanında, Recaîzade Ekrem’in sözcülüğünü üstlendiğini, dolayısıyla, onun özellikle müreffeh kesimlere yönelik eleştirilerinin temsilciliğini yüklediğini de belirtmek gerek. Onun bu eserini, form bakımından piyes özelliği taşımasından ötürü elinizdeki cilde almayı uygun gördük.

Recaîzade Mahmut Ekrem külliyatının bu cildini, bir önceki ciltten yaklaşık bir yıl sonra çıkarabiliyor olmamız -bilinen ve bilinmeyen koşullar al-

tında- mutluluk verici. İzleyen ciltte Üstad'ın hikâyeleri ve romanı; altıncı ciltte çevirileri, makaleleri ve mektupları yer alacak. Külliyyatın son cildi, *Talim-i Edebiyat*'ı barındıracak. Hayatın da bu plânımızı destekleyeceğini ümit ediyoruz.

Hakan Sazyek
Kocaeli, Mayıs 2020